

Pitanja i odgovori u vezi s Deklaracijom o bezbednim školama

Šta je Deklaracija o bezbednim školama?

Deklaracija o bezbednim školama je međuvladina politička obaveza koja državama pruža priliku da izraze podršku zaštiti učenika, nastavnika, škola i univerziteta od napada tokom oružanih sukoba, kao i da naglase značaj kontinuiteta obrazovnog procesa u toku oružanih sukoba, i da implementiraju konkretne mere odvrćanja od upotrebe škola u vojne svrhe.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Antonio Guteruš, u svom izveštaju o zaštiti civila u toku oružanih sukoba koji je podneo Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija u maju 2017. godine pozvao je sve države članice da prihvate Deklaraciju o bezbednim školama.

Na Deklaraciji se radilo kroz konsultacije sa državama u procesu koji su Norveška i Argentina vodile u Ženevi, početkom 2015, a data je na potpisivanje tokom Konferencije o bezbednim školama u Oslu, 29. maja 2015. godine.

Bivša **specijalna predstavnik generalnog sekretara UN za pitanja dece i oružanih sukoba**, Lejla Zerugi, Deklaraciju o bezbednim školama opisala je kao jedno od najvećih postignuća svog mandata, koji je okončan u martu 2017. godine.

Šta su koristi obrazovanja u uslovima sukoba?

Bezbedne škole pružaju informacije koje spasavaju živote, ublažavaju psihosocijalne posledice rata i mogu zaštititi decu od trgovine ljudima, seksualnog nasilja i regrutovanja od strane naoružanih grupa. Prekidi nastave mogu umanjiti verovatnoću povratka dece u školu, čak i nakon što se škole ponovo otvore i, na duže staze, mogu uticati na zarade pojedinaca i ponovnu izgradnju zemlje. Možda još važnije za svako dete, pristup bezbednom mestu za učenje pruža osećaj normalnosti, rutine i spokoja u uslovima ratnog haosa.

Gordon Braun, **specijalni izaslanik UN za globalno obrazovanje**, izjavio je sledeće: „Ovaj zlokobni porast napada na škole se mora zaustaviti. Važno je da sada pošaljemo poruku da napadi na škole, fakultete i univerzitete predstavljaju zločin protiv čovečnosti i da se obrazovne ustanove posmatraju kao sigurna utočišta.“ Naveo je i da „svaka zemlja bez odlaganja mora podržati“ Deklaraciju o bezbednim školama.

Na šta se obavezuju zemlje koje potpišu Deklaraciju?

Potpisivanjem Deklaracije, države se obavezuju da će preduzeti nekoliko razumnih koraka kako bi se napadi na učenike, nastavnike, škole i univerzitete učinili manje izglednim, kao i da bi se ublažile negativne posledice nakon što takvi napadi uslede.

Te mere obuhvataju:

- prikupljanje pouzdanih podataka o napadima i upotrebi škola i univerziteta u vojne svrhe;
- pružanje pomoći žrtvama napada;
- istragu o navodnim kršenjima nacionalnog i međunarodnog prava i krivično gonjenje počinitelaca u slučajevima kada je to prikladno;
- razvijanje i unapređivanje pristupa obrazovanju sa „senzibilitetom za konflikt“;
- nastojanje da se održi kontinuitet nastave u toku oružanih sukoba;
- podršku rada UN na temu dece i oružanih sukoba; i
- upotrebu *Smernica za zaštitu škola i univerziteta od upotrebe u vojne svrhe tokom oružanih sukoba*, i njihovo uključivanje u domaće političke i operativne okvire, koliko god je to moguće i prikladno.

Savet za mir i bezbednost **Afričke unije** je u avgustu 2016. godine „pozvao sve države članice koje to još nisu učinile, da potpišu Deklaraciju o bezbednim školama.“

Deklaracija takođe predstavlja okvir za saradnju i razmenu gledišta, pri čemu se države potpisnice slažu da će se redovno sastajati radi pregleda primene Deklaracije i upotrebe *Smernica*.

U junu 2015. godine, **Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija** izrazio je „duboku zabrinutost usled toga što upotreba škola u vojne svrhe uz kršenje relevantnih odredaba međunarodnog prava može škole učiniti legitimnim metama napada i time ugroziti bezbednost dece,“ i pozvao „države članice da preduzmu konkretne mere odvratanja od takve upotrebe škola od strane oružanih snaga i naoružanih grupa.“

Na koji način zemlja prihvata Deklaraciju?

Vlada Norveške je trenutno depozitar potpisa. Države mogu najaviti svoje prihvatanje u svakom trenutku, putem javne izjave i/ili slanjem pisma norveškom Ministarstvu spoljnih poslova, poslatog posredstvom svojih ambasada ili stalnih misija ili direktno na Seksjon.for.humanitaere.sporsmal@mfa.no i kjnn@mfa.no.

Generalna direktorka UNESCO-a, Irina Bokova, i specijalni izaslanik za mir i pomirenje pri UNESCO, Forest Vitaker, pozvali su države da udvostruče svoje napore za postizanje političke obaveze za zaštitu škola i univerziteta, i da prihvate Deklaraciju o bezbednim školama.

Šta se navodi u *Smernicama*?

Smernice za zaštitu škola i univerziteta od upotrebe u vojne svrhe tokom oružanih sukoba pozivaju strane u oružanom sukobu (kako državne oružane snage, tako i naoružane grupe van kontrole država) da ne koriste škole i univerzitete u bilo koje svrhe koje podržavaju njihove vojne aktivnosti. Suštinski cilj *Smernica* je zaštita od rizika da se vojnom upotrebom škola i univerziteta od strane oružanih snaga i grupa one pretvore u vojne ciljeve i izlože potencijalno razornim posledicama napada. Iako se priznaje da određene vrste upotrebe ne bi bile u suprotnosti sa zakonom o oružanim sukobima, sve strane bi

trebalo da preduzimaju korake kako bi se izbeglo ograničavanje bezbednosti i obrazovanja učenika, koristeći *Smernice* kao vodič za odgovorno postupanje.

Smernice se zasnivaju na onome što je moguće praktično postići. One izražavaju svest o tome da se strane u oružanom sukobu neizostavno suočavaju sa teškim dilemama koje zahtevaju pragmatična rešenja. *Smernice* odražavaju dokaz dobre prakse koju su već primenile neke od strana u oružanim sukobima, a u cilju zaštite škola i univerziteta tokom vojnih operacija.

Na formulisanju *Smernica* se radilo nekoliko godina, kroz konsultacije s ministarstvima spoljnih poslova, odbrane i prosvete; oružanim snagama; Međunarodnim komitetom Crvenog krsta; civilnim društvom; i akademskom zajednicom, u procesu koji je predvodila Globalna koalicija za zaštitu obrazovanja od napada, započetom 2012, a okončanom pod vođstvom Norveške i Argentine 2014. godine.

Komitet UN za prava deteta apelovao je na države „da ispunе svoju obavezu ... da obezbede da škole budu zone mira i mesta na kojima se podstiče intelektualna radoznalost i poštovanje univerzalnih ljudskih prava; i da obezbede da škole budu zaštićene od vojnih napada ili stavljanja pod kontrolu militantata.”

Šta *Smernice* nastoje da postignu?

Smernice nisu predviđene da budu pravno obavezujući dokument, već da dopunjavaju postojeće međunarodno pravo na humanitarnom i području ljudskih prava. *Smernice* ne menjaju zakon – one samo omogućavaju usaglašenost postojećih zakonskih okvira postizanjem promena u postupcima i ponašanju. Njihova namena je da budu korišćene kao oruđe za jačanje svesti o upotrebi škola u vojne svrhe među stranama u oružanom sukobu, kao i da omoguće diskusije o širim pitanjima zaštite i obrazovanja u uslovima sukoba, među vojnim snagama, vladama i nevladinim organizacijama. Izražena je nada da će *Smernice* ohrabriti promenu mentaliteta kada je reč o upotrebi škola i univerziteta u vojne svrhe, putem integracije u vojne politike i doktrine, i primene dobre prakse. Implementacija *Smernica* trebalo bi da bude prilagođena kontekstu i usklađena sa potrebama pojedinačnih država.

Međunarodni komitet Crvenog krsta navodi: „MKCK podržao je proces izrade *Smernica* doprinoseći suštini dokumenta... Smatramo da *Smernice* same po sebi nisu pravno obavezujući dokument i da ne predlažu izmene postojećih zakona. Prema našem mišljenju, one treba da izazovu promenu ponašanja u praksi koja bi mogla dovesti do smanjenja upotrebe škola i univerziteta u vojne svrhe... U tom smislu sagledavamo i nacrt Deklaracije o bezbednim školama... Smatramo da *Smernice* mogu pružiti dragocena praktična uputstva onima koji su uključeni u planiranje i sprovođenje vojnih operacija u smislu odlučivanja o vojnoj upotrebi i izlaganju obrazovnih institucija napadima. Stoga takođe pozivamo naše osoblje da razmotri upotrebu *Smernica* kao, između ostalog, reference, te smo aktivno distribuirali *Smernice* među našim delegacijama.“

Na koje načine zemlje već primenjuju Deklaraciju?

Mnoge države već primenjuju obaveze iz Deklaracije o bezbednim školama, što dovodi do pozitivnih efekata. Primeri obuhvataju sledeće:

- Nekoliko država potpisnica, uključujući Čile, Italiju, Luksemburg, Novi Zeland, Norvešku i Sloveniju, već je jasno navelo svoje planove o upotrebi i primeni *Smernica*.
- Nakon što je Centralnoafrička Republika prihvatila Deklaraciju, tamošnja mirovna misija UN izdala je direktivu koja se poziva na tekst *Smernica*, navodeći da „upotreba škole ili univerziteta od strane pojedinih učesnika u sukobu nije dozvoljena.” U međuvremenu su preduzeti napori kako bi se obezbedilo da škole koje su okupirale naoružane grupe budu napuštene.
- U Afganistanu, ministar prosvete iskoristio je prihvatanje Deklaracije i *Smernica* da se založi za uklanjanje vojnih punktova i baza iz škola i obrazovnih centara.
- Države potpisnice podržale su napore za prikupljanje pouzdanih i relevantnih podataka o napadima na škole i njihovoj upotrebi u vojne svrhe. Na primer, države potpisnice podržavaju Globalni obrazovni klaster (*Global Education Cluster*) i Mehanizam za monitoring i izveštavanje (*Monitoring and Reporting Mechanism*) u njihovom radu na polju teških kršenja prava dece u uslovima oružanih sukoba.
- U vezi s obavezom razvijanja, usvajanja i unapređivanja pristupa obrazovanju senzibilizovanom za konflikt, Ministarstvo prosvete Južnog Sudana saraduje s organizacijama UNICEF i UNESCO u cilju integrisanja tako usmerenog obrazovanja u svoje politike.
- Kao primer obezbeđivanja kontinuiteta nastave u toku oružanog sukoba, u Nigeru se alternativno obrazovanje sprovodi pomoću radio-programa za decu koja iz bezbednosnih razloga nisu u prilici da dolaze u školu.
- Nigerija primenjuje nekolicinu mera zarad poboljšanja bezbednosti u školama, kao što su: izgradnja rovova oko škola; instaliranje bezbednosnog osvetljenja u čitavom okruženju škole; raspoređivanje naoružanog vojnog osoblja koje sprovodi motorizovane i pešačke patrole; i postavljanje blokada na pristupnim putevima. Imajući u vidu činjenicu, navedenu i u *Smernicama*, da bi prisustvo vojnog osoblja u školama decu moglo izložiti riziku, blokade puteva se ne postavlja na području same škole, već u oblasti koja je okružuje.
- Mnoge države potpisnice podržavaju programe koji rade na zaštiti i obrazovanju dece u uslovima sukoba, kao što su UNICEF i organizacija *Save the Children*.
- Države potpisnice podržavaju nastojanja Saveta bezbednosti UN i specijalne predstavnice generalnog sekretara za pitanja dece i oružanih sukoba, kao i drugih relevantnih tela pri Ujedinjenim nacijama, što je još jedna obaveza sadržana u Deklaraciji. Jedan od načina pružanja podrške radu specijalne predstavnice generalnog sekretara za pitanja dece i oružanih sukoba jeste pružanje finansijske pomoći njenoj kancelariji, što su, na primer, učinili Luksemburg i Španija.
- Države potpisnice takođe su dosledno tematizovale Deklaraciju ili *Smernice* u okviru diskusija o deci i oružanim sukobima, i zaštiti civila.
- Savet bezbednosti je 2015. godine usvojio Rezoluciju 2225 u okviru predsedavanja Malezije, a uz podršku drugih država koje su je prihvatile, tadašnjih članica Saveta, Angole, Čada, Čilea, Jordana, Novog Zelanda, Nigerije i Španije. U sklopu Rezolucije, Savet je izrazio duboku zabrinutost zbog činjenice da bi vojna upotreba škola suprotno relevantnim odredbama međunarodnog prava mogla škole učiniti legitimnom metom napada, i na taj način ugroziti bezbednost dece. Ona je pozvala države da preduzmu konkretne mere za odvratanje od takve upotrebe škola od strane oružanih snaga i naoružanih grupa.

Global Coalition to **Protect Education from Attack**

- Države potpisnice takođe su se obavezale na redovno sastajanje, zarad analize i razmene iskustava i prakse u vezi s implementacijom Deklaracije i Smernica. U novembru 2016. godine, Norveška, Sijera Leone i Zambija bili su zajednički domaćini regionalne radionice usmerene ka implementaciji *Smernica* od strane država Afričke unije. Sastali su se predstavnici ministarstava odbrane i prosvete, kao i nacionalnih oružanih snaga 14 od 17 afričkih država potpisnica kako bi razmenili prakse i iskustva.

U anketi sprovedenoj 2016. godine među članicama **Obrazovnih klastera** koji deluju u zemljama zahvaćenim sukobima širom sveta, Deklaracija o bezbednim školama je najčešće ocenjivana kao „veoma korisna“ u njihovom radu na postizanju pružanja obrazovanja u kriznim vremenima.

Zašto je važno saradivati s naoružanim grupama koje su van kontrole države?

Deklaracija o bezbednim školama je politički dokument kojim države izražavaju široku političku podršku za zaštitu obrazovanja tokom oružanih sukoba i formalno podržavaju *Smernice*. Same *Smernice*, međutim, predstavljaju praktičan alat dostupan svima. Njih može sprovesti ili koristiti svaki zainteresovani akter izvan okvira Deklaracije o bezbednim školama, na primer naoružane grupe van kontrole države.

Smernice se odnose na sve strane koje učestvuju u oružanim sukobima, a ne samo na oružane snage država. Mnogi današnji oružani sukobi nemaju međunarodni karakter (interni su) i podrazumevaju učešće naoružanih grupa van kontrole države. Kao posledica toga, od vitalnog je značaja da naoružane grupe van kontrole države budu upoznate sa *Smernicama* i da ih integrišu u svoja vojna pravila. Ženevski apel (*Geneva Call*), organizacija koja saraduje s naoružanim grupama van kontrole države zarad postizanja njihove usklađenosti s međunarodnim humanitarnim pravom, već obučava takve aktere, uključujući članove opozicionih grupa u Siriji, o tome kako da implementiraju zaštitu za škole od napada i upotrebe u vojne svrhe.

Interamerička komisija za ljudska prava navela je da „škole treba da služe kao utočište za decu i da im pruže zaštitu. Stoga, njihova upotreba u vojne svrhe decu izlaže riziku od napada i ometa ostvarivanje njihovog prava na obrazovanje.“

Zašto su učenici, nastavnici, škole i univerziteti predmet napada?

Učenici, nastavnici, škole i univerziteti su predmet napada naoružanih grupa van kontrole države i državnih oružanih snaga u različite svrhe, uključujući:

- Uništavanje simbola državne kontrole ili demonstracija kontrole nad određenom oblašću od strane anti-vladine grupe;
- Blokiranje obrazovanja devojčica ili bilo koje vrste obrazovanja za koje se smatra da sadrži učenje o stranim religijskim ili kulturnim vrednostima ili nametanje istih, pristrasnu istoriju ili nepoznat jezik na kojem se nastava obavlja;
- Ograničavanje aktivnosti sindikata prosvetnih radnika i akademskih sloboda;

Global Coalition to **Protect Education from Attack**

- Otimanje dece u svrhu njihovog korišćenja kao boraca, seksualnog roblja ili logističke podrške u vojnim operacijama ili kidnapovanje učenika i nastavnika zbog otkupnine;
- Usled toga što su protivničke snage školu ili univerzitet koristile u vojne svrhe; i
- Usled neselektivnih i neproporcionalnih napada.

Generalna skupština UN pozvala je u novembru 2015. godine sve države „da preduzmu neophodne mere za zaštitu škola i lica povezanih s njima od napada u uslovima oružanih sukoba, kao i da se suzdrže od postupaka koji ometaju pristup dece obrazovanju.”

Kako se škole i univerziteti koriste u vojne svrhe?

Tokom oružanih sukoba, oružane snage i naoružane grupe van kontrole države često koriste škole i univerzitete kao baze, kasarne i privremena skloništa, odbrambene ili ofanzivne pozicije ili osmatračnice, skladišta oružja, i centre za pritvor i saslušavanje. Učionice, školska dvorišta i sale za predavanja takođe se koriste za vojnu obuku i prinudnu regrutaciju dece u naoružane grupe. Škole i univerziteti se ponekad u potpunosti preuzimaju, a studenti proteruju. U drugim slučajevima, obrazovne ustanove se delimično koriste u vojne svrhe.

Odeljenje UN za mirovne operacije zahteva da pešadijski bataljoni deluju u skladu sa zahtevom da „deca ne bi trebalo da budu izložena opasnosti ” i da „vojske tokom svojih operacija ne smeju koristiti škole.”

Šta su posledice upotrebe škola i univerziteta u vojne svrhe?

Prisustvo vojske i oružja unutar škole može istu učiniti metom za napad suprotstavljenih snaga. Pored rizika od smrti ili teških povreda usled napada, učenici mogu biti izloženi regrutovanju ili seksualnom nasilju počinjenom od strane vojnika, mogu postati svedoci nasilja, a njihova bezbednost može biti ugrožena zbog prisustva oružja ili neeksplozirane municije. Svi ovi rizici mogu imati značajan psihološki efekat na studente i nastavnike. Upotreba škola u vojne svrhe takođe može dovesti do oštećenja ili uništenja infrastrukture i gubitka nastavnih sredstava, što utiče na kvalitet obrazovanja. Globalni klaster za obrazovanje Interagencijskog stalnog komiteta (*IASC Global Education Cluster*) procenio je da je trošak otklanjanja štete načinjene nad školama usled vojne upotrebe u Južnom Sudanu iznosio oko 67.000 dolara po školi. Upotreba škola u vojne svrhe može dovesti do smanjenja stope upisa i otežanog prelaska u više razrede, kao i do povećanog izostajanja nastavnika s posla. Može doći i do napuštanja škole, prekida studija ili prelaska učenika u druge škole, što često dovodi do prenatrpanosti. Devojčice mogu biti neproporcionalno pogođene, budući da roditelji često posebno zaziru od slanja svojih kćerki u škole koje su okupirali naoružani muškarci.

Upotreba škola u vojne svrhe takođe može rezultirati izuzetno nepovoljnim položajem po oružane snage. Lokalna i međunarodna zajednica upotrebu škole od strane vojnog osoblja spremno će označiti kao zloupotrebu lokalne dece i obrazovnih aktivnosti. To, s druge strane, mogu iskoristiti suprotstavljene snage u okviru negativnih medijskih operacija. Štaviše, u zemljama u kojima je uspostavljen Mehanizam Saveta bezbednosti UN za monitoring i izveštavanje, grupe koje škole koriste u vojne svrhe biće kao takve navedene u godišnjem izveštaju koji generalni sekretar UN podnosi Savetu bezbednosti o deci i

Global Coalition to **Protect Education from Attack**

oružanim sukobima, na taj način izlažući grupu negativnoj pažnji javnosti, uz potencijalne dalje međunarodne reakcije.

Zaštita obrazovanja ima **dugu istoriju**. Još 333. godine nove ere, rimski car Konstantin doneo je uredbu po kojoj su profesori književnosti izuzeti od primanja vojnika na stanovanje „da bi lakše obučavali mnoge ljude na polju humanističkih nauka.”

Šta predstavlja Globalna koalicija za zaštitu obrazovanja od napada?

Globalnu koaliciju za zaštitu obrazovanja od napada (GCPEA) osnovale su 2010. godine organizacije čije delovanje obuhvata obrazovanje u vanrednim situacijama i nestabilnim državama zahvaćenim sukobima, visoko obrazovanje, zaštitu, međunarodna ljudska prava i međunarodno humanitarno pravo, a koje su izrazile zabrinutost usled kontinuiranih napada na obrazovne ustanove, njihove učenike i osoblje, u zemljama zahvaćenim sukobima i nesigurnošću. GCPEA se sastoji od međunarodnih organizacija, uključujući: CARA (Savet za ugroženo akademsko osoblje - *Council for At-Risk Academics*), *Human Rights Watch*, Institut za međunarodno obrazovanje/Fond za spasavanje naučnog osoblja IIE (*Institute of International Education/IIE Scholar Rescue Fund*), Norveški savet za izbeglice, Zaštita obrazovanja u nebezbednim i konfliktnim uslovima (*Protect Education in Insecurity and Conflict*), SAIH (Fond norveških studenata i akademskog osoblja za međunarodnu pomoć), *Save the Children*, Mreža *Scholars at Risk*, UNESCO, UNHCR, UNICEF, i *War Child* Holandija. GCPEA je projekat Tides centra, neprofitne organizacije definisane odredbom 501(c)(3).

Gde mogu da dobijem još informacija?

Niz resursa o Deklaraciji i *Smernicama* dostupan je na veb stranici Globalne koalicije za zaštitu obrazovanja od napada, a naročito na ovoj stranici:

www.protectingeducation.org/guidelines

[Alat](#) za razumevanje i implementaciju *Smernica*, nastao kroz partnerstvo između GCPEA i Inicijative za decu vojnike „Romeo Daler” (*Roméo Dallaire Child Soldiers Initiative*), dostupan je ovde:

<http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/toolkit.pdf>

Spisak mera koje ministarstvima pružaju smernice u njihovim naporima za zaštitu obrazovanja od napada, kao i škole i univerzitete od vojne upotrebe, dostupan je ovde:

http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/what_ministries.pdf